Kohtaamisen taidetta

taiteilijoiden puheenvuoroja paikkariippumattomasta työstä kunnissa

LÄHDE! TAITEESTA OSALLISUUTTA

SISÄLLYS

Taidetta paikkariippumattomasti - Heidi Jäärni s. 3

Taide on kokemista ja jakamista - Sanna-Maija Karjalainen s. 5

Yhteinen hetki taiteen äärellä - Heidi Ranta s. 8

Taide yhdistää - Tuomo Kangasmaa s. 11

KANNEN KUVA: Taidetoimintaa Iin mielenterveyskuntoutujien päivätoimintayksikkö Myötätuulen asiakkaiden kanssa. Kuva: Sanna-Maija Karjalainen
TAITTO: Inka Hyvönen

Verkkojulkaisu 05/2021

Julkaisu on toteutettu osana Lähde! Taiteesta osallisuutta -hanketta (1.5.2020–30.4.2023), jota rahoittavat Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus Euroopan sosiaalirahastosta (ESR), Oulunkaaren kuntayhtymä ja Iin kunta. Hankkeen päätoteuttajana toimii Oulunkaaren kuntayhtymä ja osatoteuttajana Iin kunnan Taidekeskus KulttuuriKauppila.

OULUNKAARI

Vipuvoimaa EU:lta 2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

IIN KUNTA
Ii-instituutti

KULTTUURIKAUPPILA

Taidetta paikkariippumattomasti

Heidi Jäärni

Lähde! -hankkeen uudet Taidekummit aloittivat työnsä 2020 syksyllä keskellä outoa aikaa. Kesä oli tuonut koronarajoituksiin höllennyksiä, mutta uusien rajoitusten varjo odotteli jo nurkan takana. Tiedostimme, että kohta yksiköihin ei todennäköisesti pääse paikan päälle.

Taidekummit ovat ammattitaiteilijoita, jotka työskentelevät pitkäjänteisesti sosiaali- ja hyvinvointipalveluiden yksiköissä taidelähtöisiä menetelmiä hyödyntäen. Kohtaaminen sekä yhdessä tekeminen ja tutkiminen ovat työssä keskiössä. Taidekummin työn ydin on herkkää ja moniaistista. Osallistujien kanssa lähdetään pohtimaan jokaisen omaa taidesuhdetta ja samalla suhdetta sellaisiin asioihin kuten ympäröivään maailmaan, omiin tunteisiin, identiteettiin tai innostumiseen. Etukäteen ei voi tietää, mihin suuntaan kohtaaminen lopulta työskentelyä vie. Miten tällaista työtä voi tehdä, jos ei saa olla edes samassa tilassa?

”Kohtaaminen sekä yhdessä tekeminen ja tutkiminen ovat työssä keskiössä.”

Taidekummit, yksiköiden henkilökunta ja asiakkaat aloittivat rohkeasti etätyöskentelyn kokeilemisen, vaikka takeita onnistumisesta ei ollut. Käyttöön otettiin videopuhelut. Erilaiset tapaamiset, kokoukset ja lyhyemmät kokeilut oppitunneista etänä olivat jo monelle tuttua, mutta erityisryhmien pitkäjänteinen taidetyöskentely etäyhteydellä oli kaikille uutta. Teknisesti yhteydet saatiin toimimaan kuitenkin nopeasti. Kohtaaminen ja työskentelyn sisältö vaativat enemmän pohdintaa. Taiteilijat miettivät muun muassa, voiko videon välityksellä aistia tarpeeksi toisesta ihmisestä tai mitä ylipäätään voi tehdä yhdessä tällä uudella tavalla. Voiko etänä vaikka tanssia paritanssia?

Etänä tapahtuvaa työskentelyä varten tarvittiin myös uusi sana, koska *etä*-termi herätti negatiivisia mielleyhtymiä. Kun eri yhteyksissä ei voitu nähdä tavalliseen tapaan, jouduttiin ikään kuin pakosta tapaamaan etänä. Etäisyys koettiin myös kohtaamisen vastakohtana. Meidän tavoitteenamme oli alusta asti kehittää uusia työtapoja positiivisessa hengessä. Päädyimme lopulta sanaan *paikkariippumattomuus*, koska halusimme korostaa uuden työskentelytavan mahdollisuuksia etäisyyden sijaan.

Alun jälkeen oltiin jo pian tippa linssissä puolin ja toisin, koska paikkariippumaton työskentely lähti niin hyvin käyntiin. Tapaamisissa oli saatu aito yhteys, ja työskentely oli saatu toimimaan videopuhelunkin välityksellä. Kokemuksen kartuttua saimme myös palautetta, että joissain tapauksissa etäyhteys toimi jopa paremmin kuin työskentely kasvokkain: sellaisten asiakkaiden kohdalla, jotka normaalisti eivät voi osallistua ryhmätoimintaan, saattoi etäyhteys ollakin toimivampi muoto.

Pian paikkariippumattomuus oli meille hyvin toimivaa arkipäivää. Tähän tilanteeseen ei oltaisi päästy ilman avointa mieltä, joustavuutta ja taitoa kehittää uutta. Olen ylpeä Lähteen Taidekummeista, Oulunkaaren kuntien sote- ja hyvinvointipalveluiden henkilökunnasta ja osallistujista! Lähteen toimesta on talvella 2020-2021 muun muassa tanssittu, valokuvattu, laulettu,

maalattu ja tarinoitu paikkariippumattomasti. Lähteen toiminnassa on jopa kehitetty uusia, erityisesti paikkariippumattomaan työskentelyyn sopivia toimintamuotoja, kuten yksiköiden välistä ystävyyttä tukeva Taideystävät-malli. Samaan aikaan, kun erityisryhmät olivat meistä ehkä kaikkein eniten eristyksissä ja kärsivät palveluiden rajoituksista, Lähteen toiminta jatkui ja toi taidelähtöisen työskentelyn mukanaan yksiköiden arkeen.

Paikkariippumattoman työskentelyn tulevaisuus

Lähde! -hankkeessa huomasimme, että pystymme toteuttamaan toimintaa myös monella tapaa joustavammin ja kustannustehokkaammin, kun siirryimme paikkariippumattomuuteen. Etäyhteyksien avulla voidaan työskennellä useammin, yksilöllisemmin ja mahdollisesti myös pidempään.

Käytännössä paikkariippumattomuus vaikuttaa esimerkiksi taiteilijoiden palkkaamiseen. Lähde! -hanke toimii Oulunkaarella Pohjois-Pohjanmaan pienissä maaseutumaisissa kunnissa ja pitkät välimatkat ovat alueella haaste. Tiettyyn työhön sopivaa ammattitaiteilijaa ei välttämättä asu paikkakunnalla, ja taiteilijan saaminen pitkän matkan päästä kuntaan työskentelemään ei ole itsestään selvää. Matkustamisen kustannukset ja siihen käytetty aika voivat nousta ongelmiksi, varsinkin Taidekummityön kaltaisessa pitkäjänteisemmässä työskentelyssä.

Työn aikataulutuksen helpottuessa voidaan myös palvella paremmin osallistujia ja osallistujien tasa-arvoisuus eri alueiden välillä paranee. Esimerkiksi yksilötyöskentely viikoittain voi etänä onnistua, vaikka se muuten olisi mahdottomuus. Etänä taiteilija voi olla yhtä kätevästi mukana eri yksiköiden toiminnassa. Etäisyydet eivät nouse samalla tavalla esteeksi toiminnan suunnittelussa.

Lähteessä on lähdetty kehittämään paikkariippumattoman työskentelyn hybridimallia, jossa toimitaan sekä etänä että paikan päällä. Tämä malli tuo yhteen molempien työskentelytapojen hyvät puolet. Etätyöskentelyn lisäksi voidaan halutessa nähdä aika ajoin myös kasvokkain. Yksiköissä voidaan myös työskennellä aluksi tiivis jakso vanhaan tuttuun tapaan ja jatkaa työskentelyä sen jälkeen etänä harvemmin. Tällaisia jatkotapaamisia on yksiköistä toivottu, sillä ne tukevat taidelähtöisen toiminnan juurtumista ja itsenäistä toteuttamista pitkällä aikavälillä.

Kaiken kaikkiaan paikkariippumattomuus ei Lähteessä ollut vain lyhyt kokeilu, vaan sitä kehitetään nyt pysyväksi osaksi toimintaa.

Etätyön myötä tekniikasta on tullut arkipäivää Kuva: Arja Packalén

Tässä julkaisussa käsittelemme Lähde! Taiteesta osallisuutta -hankkeen kokemuksia etätyöskentelystä. Haluamme osallistua etätyöskentelyn mahdollisuuksia ruotivaan keskusteluun, joka koronan myötä on lähtenyt kunnolla vauhtiin. Omissa puheenvuoroissaan Lähteen Taidekummit avaavat työskentelyä taiteilijan näkökulmasta.

Taide on kokemista ja jakamista

Sanna-Maija Karjalainen

”Sininen huivi, se oli usein äitini yllä”.
Nämä sanat osallistuja sanoi taidetuokion keskellä selvästi liikuttuneena. Muisto tuli hänelle mieleen musiikki-maalaustuokion aikana. Jälkeenpäin kuulin, ettei osallistuja ollut vielä aiemmin kertonut äitinsä hautajaisiin liittyvistä tunteistaan perheen ulkopuolisille tällä tavoin.

Taiteen äärellä aika muuttuu, se tavallaan venyy ja hidastuu. Taiteen kautta on lupa käsitellä muistoja, tunteita ja pysähtyä kokemaan tai pohtimaan jo elettyä elämää – välillä taidetuokioissa pintaan nousee hyvinkin intiimejä asioita. Kun osallistuja pysähtyy taiteen äärelle, hänen yhteytensä omaan itseensä vahvistuu: osallistuja löytää uudenlaista kosketuspintaa omiin tunteisiinsa.

Etäyhteyden kautta tapahtuneet taidetuokiot tarjosivat keräämäni palautteen mukaan erittäin kaivatun kanavan ulospäin – taidetoiminta toi iloa, uusia kohtaamisia ja uudenlaisen valonpilkahduksen arkeen. Pandemiatilanteessa etätaidetuokion merkitys korostui. Tässä peilaan omia kokemuksiani paikkariippumattomasta taidekummityöstä saamaani palautteeseen, jota olen kerännyt Lähdekummeilta. Haastattelin tätä kirjoitusta varten sote-työparejani eli Lähdekummeja, jotka ovat olleet yhteyshenkilöinäni paikkariippumattomassa taidekummitoiminnassa. Tuon esille eri näkökulmia, joita taidetyöskentely voi antaa sosiaalityön arkeen sosiaalialan ammattilaisen näkökulmasta, ja avaan mitä kannattaisi huomioida taidetoimintaa järjestettäessä etäyhteyden kautta. Lisäksi pohdin työparityöskentelyn mahdollisuuksia, eli sitä, miten taiteilijan ja sosiaalialan ammattilaisen välinen työskentely tulisi järjestää.

Pohdin myös teatteritaiteilijana omia Taidekummikokemuksiani ja teatterin mahdollisuuksia, sekä ylipäätään taiteen mahdollisuuksia paikkariippumattomassa työskentelyssä.

Talvista jäätaidetta Kuva: Jaana Kehänen

Olen toiminut taidekummina Lähde! -hankkeissa kahteen otteeseen. Ensimmäisessä vaiheessa Lähde! Taiteesta voimaa arkeen –hankkeessa keväällä 2020 työskentelin fyysisesti läsnä olevana Utajärvellä kolmen kuukauden ajan - kohderyhmänäni oli tuolloin Utajärven etsivän nuorisotyön ja nuorten työpajan asiakkaita. Toisessa vaiheessa aloitin työskentelyn Lähde! Taiteesta osallisuutta -hankkeen paikkariippumattomana taidekummina asiakkaiden ollessa mielenterveys- ja päihdekuntoutujia Simosta ja Iistä. Minulla on näin ollen Lähde! -hankkeesta vertailukohtaa sekä paikan päällä tapahtuvasta, että etäyhteyden kautta järjestetystä Taidekummityöskentelystä.

Paikkariippumaton työskentely tarkoittaa siis sitä, että taidetoiminta tapahtui etäyhteyden välityksellä, itselläni pääasiassa Teamsin välityksellä. Paikkariippumattomaan työskentelyyn Lähde! -hankkeessa päädyttiin kahdesta syystä: Oulunkaaren kunnat sijaitsevat maantieteellisesti laajalla alueella ja pandemiatilanne on tarkoittanut sosiaalipalvelujen toimintojen paikan päällä tapahtuvien toimintojen sulkemista. Tarkoituksenani on kartoittaa miten ja missä määrin etätaidetyöskentely voisi olla osa sote-yksiköiden arkea.

Piristystä arkeen ja mahdollisuus kohtaamiseen

Keräämäni palautteen mukaan Lähdekummit kokivat, että työskenteleminen taiteilijan työparina oli virkistävää, ja työskentely toi uutta sisältöä, uusia menetelmiä ja työtapoja myös heidän omaan työhönsä. Palautteessa tuotiin esille myös se, että tärkeää on, että prosessia ei lukita liian tiukasti johonkin formaattiin, vaan prosessille annetaan tilaa hakea uusia uomia, mikäli sellaiseen koetaan tarvetta. Erityisen tärkeänä he pitävät sitä, että taiteen tekemisessä säilyy vapaus ja kuuntelu – eli koko taideprosessin ajan asiakkaiden ideat otetaan huomioon.

Palautteessa tuotiin esille, että taidetoimintaan osallistuvan asiakkaan tarpeet ja toiveet tulisi kartoittaa myös ennen kuin toiminta aloitetaan: asiakkaiden taustojen kartoituksessa huomioidaan mm. asiakkaan voimavarat ja haasteet – valittu taidetoiminta voi vahvistaa voimavaroja ja madaltaa haasteita. Alkukartoituksessa määritellään yhdessä myös tavoitteet taidetoiminnalle. Lähdekummien mukaan etätaidetuokiot toivat heidän sosiaalityönsä arkeen siis paitsi mm. uusia virikkeitä, mutta parhaimmillaan etätyöskentely voi Lähdekummin mukaan olla joskus jopa joustavampaa kuin lähityöskentely, sillä tilojen varaaminen ja muu sopiminen voi olla yksinkertaisempaa. Lähdekummit korostivat, että pandemiatilanteessa etätyöskentely toi piristävän lisän arkeen, ja itse asiassa usealle heidän asiakkaalleen taidetoiminta toi viikon yhden harvoista mahdollisuuksista toisen ihmisen kohtaamiseen.

Taiteen vahvuutena moniaistisuus

Etätyöskentely tarkoitti minulle teatteritaiteilijana asettautumista uuteen asentoon. Tavallisesti teatterissa työskentely tapahtuu ryhmän kanssa ja toisen ihmisen kohtaaminen tapahtuu monitasoisesti ja tilallisesti. Ruudun välityksellä tapahtuva etätyöskentely rajasi väistämättä käytettävissä olevia elementtejä ja tekniikan merkitys korostui jonkin verran: on tärkeää, että internet ja laitteet toimivat moitteettomasti ja että mm. ääni kuuluu hyvin. Ryhmässä tapahtuva vuorovaikutuksellisuus ja sen tutkiminen jäivät vähäiseen rooliin, sillä ruudun päässä ohjaajana on vaikeampaa nähdä mitä tapahtui ruudun toisessa päässä ja henkilöiden välillä verrattuna paikan päällä tapahtuvaan toimintaan.

”Etätyöskentely tarkoitti minulle teatteritaiteilijana asettautumista uuteen asentoon.”

Teatterin monista elementeistä ja monitaiteisuudesta oli kuitenkin helppo ammentaa myös etätyöskentelyyn. Koska taiteen vahvuutena on moniaistisuus ja yksilön kanava ulkomaailmaan voi olla joku muu kuin sanat, on tämä tärkeä huomioida myös taidetuokioita suunniteltaessa. Omassa etätyöskentelyssäni korostui monitaiteisuus, ja tietyt teatterin elementit, kuten tarinallisuus, äänimaisemien ja musiikin käyttö sekä visuaalisuus, olivat työskentelyssäni taustalla. Työssäni valitsin prosessiin materiaaleja monipuolisesti osallistujien kiinnostuksen mukaan: talvella valmistimme mm. jäälyhtyjä, välillä käytimme silkkipaperia asiakkaan toiveesta tai teimme huovutustöitä. Erään asiakkaan kanssa sukelsimme kummitustarinoiden maailmaan moniaistisesti: maalasimme, kerroimme kummitustarinoita ja muun muassa valokuvasimme paikkoja ja esineitä, jotka liittyvät kauhukertomuksiin. Tämä aihepiiri valikoitui työskentelyn kohteeksi, sillä asiakas oli valmiiksi hyvin kiinnostunut kauhuelokuvista ja -musiikista.

Kauhua lissä Kuva: Jaana Kehänen

Taideprosessit etenivät samalla tavalla myös etäyhteyden kautta järjestettynä kuin yleensäkin luotsaamissani yhteisötaiteellisesti orientoituneissa ja osallisuutta korostavissa taideprosesseissa, eli ensin rakennettiin yhteys ja luottamus. Prosessissa mukana olijoille pyrin luomaan samalla kertaa mahdollisimman turvallisen ja vapautuneen ilmapiirin: ilmaisu pulppuaa parhaiten silloin, kun motivaatio ja ilo ovat kytköksissä jokaisen osallistujan omaan persoonaan ja luovuuteen yksilön ainutlaatuisuutta korostavassa ja arvostavassa hengessä.

Itselläni etätyöskentely Lähde! -hankkeessa tapahtui joko yhden tai muutaman asiakkaan kanssa yhtä aikaa – enimmillään ruudun takana oli kolme osallistujaa Lähdekummien lisäksi. Koin, että etätyöskentelyn parhainta antia oli intiimiys ja luottamuksellinen ja iloinen ilmapiiri – nämä saavutettiin siitä huolimatta että fyysistä kohtaamista ei tapahtunut. Uskon, että tietyntyyppisille henkilöille etäyhteyden kautta kohtaaminen voi olla jopa helpompaa kuin paikan päällä tapahtuva toiminta. Esimerkiksi masentuneelle ja ujolle nuorelle etätaidetuokio voi tarjota huomattavasti matalamman kynnyksen tavan kohdata ulkopuolisia ihmisiä.

Yhteistyön merkitys

Etäyhteyden haasteena on toisaalta asiakkaan kommunikaatiotaidot – tällaisen asiakkaan kanssa työskentelyssä on tärkeää, että asiakkaan tukena on Lähdekummi, joka ohjaa ja avustaa toimintaa. Koen Lähdekummin kanssa tehtävän työparityöskentelyn palkitsevaksi ja tehokkaaksi: jakamalla kuulumisia ja ideoita on tärkeä motivoida myös Lähdekummia taidetyöskentelyyn. Yksiköissä joissa työskentelin, Lähdekummit toivat vahvasti omia ideoitaan ja luovaa osaamistaan mukaan tuokioihin. Tämä on erittäin antoisaa, ja varsinkin etäyhteyden kautta järjestettäessä on erittäin järkevää, että Lähdekummi on vahvasti mukana toiminnassa ja että myös hänen kanssaan suunnitellaan mm. materiaalivalintoja. Paikan päällä oleva Lähdekummi osaa avustaa taidetuokioon osallistuvaa henkilöä helpommin kuin minä taiteilijana etäyhteyden päästä. Lähdekummit toivat esille, että taiteilijan kanssa tapahtuva työskentely toi joillekin asiakkaille suuremman motivaation osallistua tuokioon – Lähdekummien mukaan ulkopuolinen henkilö myös näkee asiakkaista uusia puolia ja tuo oman persoonansa kautta uusia elementtejä heidän asiakkailleen. Monelle esimerkiksi liikuntarajoitteiselle kehitysvammaiselle liikkuminen voi olla haastavaa, ja siten uusien ihmisten tapaaminen erittäin virkistävää.

Koen että jokaisella tulisi olla monenlaisia kanavia omaan itseensä ja jokaisen perusoikeuksiin tulisi kuulua oikeus taiteeseen sekä kokijana että tekijänä. Mielestäni taiteen ympäriltä tulee kuoria pois turha mystiikka: taide on syvää inhimillistä kokemista ja jakamista, jota on tapahtunut kaikissa kulttuureissa ja yhteisöissä. Kaikkina aikoina ihminen on tarvinnut taidetta ymmärtääkseen itseään ja muita, oppiakseen empatiaa sekä laajentaakseen maailmankuvaansa. Paikkariippumaton taide tarjoaa erinomaisen jatkumon taiteelliseen kokemiseen ja tekemiseen – myös paikkariippumattomassa taiteessa vain kekseliäisyys on rajana sille, miten prosessit voivat edetä ja miten kokemuksia jaetaan taiteen keinoin.

Yhteinen hetki taiteen äärellä

Heidi Ranta

Tanssin monitoiminaisen ei kauaa tarvinnut miettiä vastausta, kun puhelin soi ja Lähde! -hankkeen projektipäällikkö Heidi Jäärni kysyi, aloittaisinko vajaan viikon kuluttua paikkariippumattoman Taidekummin työt. Sain työn, jossa taide, tanssi ja ihmiset kohtaavat aidosti ja etänä. Työni antaa minulle mahdollisuuden innostaa ihmisiä liikkeen sekä taiteen äärelle ajassa, jolloin kodin ulkopuoliset kontaktit ovat minimissä. Uusi erilainen ja outo arki on vaatinut meiltä kaikilta sopeutumista. Asumisyksiköiden ovet suljettiin vierailta ja vierailut kulttuurin pariin olivat haave vain. Lähde! –hankkeen paikkariippumattomana Taidekummina sain sukeltaa maailmaan, jossa taide, tanssi, kulttuuri, elämykset ja kokemukset tuodaan kokijan omaan rauhaan; kotiin, asumisyksikköön tai toimintakeskukseen. Välillä havahdun oloon, kuin olisin kärpäsenä katossa seuraamassa toiminnan alkamista ja taiteen lennähtelyä kohteisiin Oulunkaaren alueella, mutta olinkin itse kokija, tekijä ja osallistuja.

Yhteiskuva Taidekummin kanssa Vaalassa Kuva: Leena Heikkinen

Tapaaminen etänä vai kasvokkain

Työskentelyni ja toimintani erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden parissa on luontevaa ja ominaista minulle. Saan laittaa itseni likoon, olla välillä hassutteleva ja höpsö, suhtautuminen taiteen tekemiseen ei tarvitse olla niin vakavaa. Eihän tässä elämässä minkään tarvitse olla niin vakavaa, vaikka intohimolla tosissaan asioihin suhtautuukin. Avoimella asenteella on pärjännyt tässä(kin) työssä pitkälle, ja arvokasta kokemusta taiteen etätyöskentelystä on jo kertynyt.

Etätyöskentely pääsi yllättämään minut toimivuudellaan. Laitteiden suhteen Taidekummi ja osallistuja pärjää melko vähällä, ja kun malttaa antaa aikaa myös luottamus sekä yhteys osallistujiin syntyy, vaikka yhteinen fyysinen tila puuttuukin. Olen kokenut, kuinka toiminta aloitetaan ilman ensimmäistäkään livekohtaamista ja sekin näyttää toimivan. Pyrkimys kuitenkin on, että jokaisessa kohteessa käydään fyysisesti paikan päällä ennen toiminnan aloittamista. Olen saanut myös kokea, miten etänä taiteen parissa työskentely on toiminut joidenkin kanssa paremmin kuin livekohtaaminen. Yksin taiteeseen ja Taidekummiin keskittyminen voi olla luontevampaa, kuin yhdessä ryhmän kanssa. Näihin hetkiin paikkariippumattoman Taidekummin työnkuva sulautuu luontevasti.

Fakta on, että etätyöskentely ei vedä vertoja kasvokkain kohtaamisille, mutta se on oiva väline, kun etäisyydet ovat pitkät tai tilanne ei muuten salli lähikohtaamista. Etäyhteyden välityksellä on välillä haastavaa aistia ryhmän (3-5 henkeä) sen päivän ilmapiiriä tai pieniä tunnelmanmuutoksia. Etäyhteyden välityksellä ei voi nähdä ja havaita kaikkia ilmeitä sekä eleitä, tai etäyhteys tekee valmiiksi haastavasta kommunikoinnista entistä haastavampaa. Huumori pelastaa usein ja saa ryhmän rentoutumaan. Nauru vapauttaa tunnelman ja yhteinen työskentely voi alkaa. Luotto itseen ja siihen, että tilanne kantaa ja ohjaa oikeaan suuntaan on oltava kohdallaan. Toki tanssin ja tanssitaiteen kannalta se yksi tärkeimmistä, fyysinen kontakti, puuttuu. Työni myötä saan kuitenkin olla

odotettu vieras, joka ilmaantuu television tai tietokoneen ruutuun. Etäily vie hyvälle matkalle taiteen ja tanssin pariin, kun onnistuu sulkemaan silmänsä liiallisilta haasteilta.

Kohtaamisen rikkaus keskiössä

Lähde! –hankeen Taidekummina toimiminen on ennen kaikkea yksilöstä ja kohteesta ponnistavaa taidetoimintaa. Melkein joka viikko saan tutustua uusiin tai ainakin minulle ennestään tuntemattomiin musiikki kappaleisiin. Oletko sinä kuullut Raita Karpon herkkää *Lap´s olen Karjalan*, Hortto Kaalon romanimusiikkia tai Pertti Metsärinteen ja yhtyeen *Hirvenmetsästystä*. Ehkä olet, minä en ollut. Taidetyöskentely erään osallistujan kanssa vie minut uudelle matkalle joka viikko ja saan olla tyhjän päällä, kun hänet kohtaan. Osallistujalla on musiikkikappaleet valmiina, tai ainakin ajatus mihin maailmaan musiikki meidät tällä viikolla vie. Olen saanut kokea, kuinka liike muuttuukin tärkeäksi osaksi yhteistä kohtaamista ja liikerepertuaari kasvaa viikko viikolta. Lähdekummin kertomana tiedän, että yhteisen tanssimme aikana katto tärisee alakerrassa. Olemme löytäneet yhteisen tanssin kielen, kuinka keinua valssin pyörteissä, taipua tangon syvään taivutukseen, lempeän tavan halata ja pitää kädestä kiinni sekä tietenkin ampua oletettuja hirviä. Yhteisen tanssin jälkeen jutellaan. Olemme taideystäviä ja jaamme innostuksen musiikkiin, liikkeeseen sekä keskusteluun.

”Heittäytymisen taito uuteen tilanteeseen on mielestäni yksi Taidekummin tärkeimpiä ominaisuuksia.”

Heittäytymisen taito uuteen tilanteeseen on mielestäni yksi Taidekummin tärkeimpiä ominaisuuksia. Täytyy olla valmis muuttamaan omia suunnitelmiaan hetkessä. Tätä tekstiä viimeistellessä sain kokea, kun musiikkini ei kannakaan 100 kilometrin päähän Vaalaan ja sadasosasekunnissa on keksittävä jotain muuta. Taidekummin onni on, että etäyhteyden päästä löytyy Lähdekummi, sosiaalialan ammattilainen, joka tietää ja ymmärtää, etteivät asiat mene aina kuten siellä kuuluisassa Strömsössä. Aivot ja keho raksuttivat hetken, kunnes uusi suunnitelma oli valmis. Tästä torstaista tuli erityinen, ja taidehetkemme olikin yksi parhaimmista. On myös täysin mahdollista, että viime viikolla toiminut konsepti ei tällä viikolla toimikaan. Ohjeeni onkin, että heittäydy hetkeen, korkealta et tipahda.

Taidekummin etätyöpiste Kuva: Heidi Ranta

Mysteerihuivin nainen

Toiminnan edetessä syksystä kevääseen sain uudeksi kohteekseni uuden erityistä tukea vaativien henkilöiden toimintakeskuksen ja sieltä inspiroivan, luovan ja liikkeestä innostuneen naisen, jonka kanssa saan luoda jotain kaunista joka viikko. Tiesin nopeasti, että meidän kohtaamisista ja tanssitaiteeseen sukeltamisesta voisi syntyä myös jotain muille näytettävää, esitys. Päätin lähteä kokeilemaan, kuinka koreografian työstäminen yksilökohtaamisissa onnistuu etäillen.

Osallistujan kanssa yhdessä mietimme meitä kiinnostavan ja innostavan aiheen, teeman ja tanssilajin, johon tutustuimme. Kuulimme kutsuhuudon itämaisen tanssin ja musiikin suunnalta, joiden inspiroimana päätimme suunnata katseemme Googleen sekä Youtubeen. Kat-

soimme videoita, kuuntelimme ja tanssimme itämaista musiikkia ja kokeilimme yhteistä teemaan sopivaa liikekieltä. Teema, musiikki ja aihe tuntuivat sopivan meille ja päädyimme yhdessä valitsemaan musiikkikappaleen, johon rakennamme yhdessä koreografiaa. Ajatukseni on, että valmis tanssiesitys näytetään kanssakulkijoille kohteessa.

Osallistujan kanssa työskentelyn edetessä halusin kokeilla, onko mahdollista toteuttaa parikohtaus kahden tanssijan välillä etänä. Toimintakeskuksen työntekijät, Lähdekummit, ovat olleet apunamme ja onnistuin saamaan itselleni ”stuntnaisen”, joka pystyi olemaan fyysisesti läsnä ja harjoittelemaan osallistujan kanssa yhteiset parikohdat.

Koreografian työstäminen etänä on ollut inspiroivaa ja antoisaa. Olemme molemmat suhtautuneet esityksen tekemiseen avoimin mielin ja ilman turhia paineita. Koreografia etenee joka kerta ja välillä saan huomata, että osallistuja muistaa edelliskerralla harjoitetut asiat paremmin kuin minä ja on työstäni esitystämme selkeästi mielissään. Tätä kirjoittaessani esityksen lopputulos on vielä kesken, mutta näen jo sieluni silmin, kuinka tanssimme ulkona terassilla kevätauringon lämmittäessä katsojien poskia. Näemme toukokuussa livenä osallistujan kanssa, kun *Mysteerinaisen huivi* saa ensi-iltansa. Kun yksilökohtaamisessa kemiat ja työskentelytavat kohtaavat molempia tyydyttävällä tavalla on taiteen ja yhteisen tanssin luominen helppoa. Taidehetken jälkeen olo on inspiroitunut, energinen ja iloa täynnä.

Yhdessä olemme enemmän

Kaiken kaikkiaan paikkariippumattoman Taidekummin työ on antanut paljon niin minulle kuin osallistujillekin. Paras palkintoni on, että kohtaamani osallistujat haluavat joka viikkoa tulla meidän yhteiseen taidehetkeen. Taidekummina olen sinut luomiseen silloinkin, kun taide on pientä ja ystävyys isoa. Ihmisestä välittävänä ihmisenä koen, että ystävyys ja kohtaaminen voivat olla jopa merkityksellisempiä kuin itse taideprosessi. Voi käydä niin, että taide on Taidekummiystävyyden sivutuote, jolla tuodaan sisältö kohtaamiseen, sillä näinä aikoina tässä maailmassa suuremman arvon ja sydämen lämmön minulle luo taideystävyys ja aito kohtaaminen näiden henkilöiden kanssa. Ei ole väliä kohtaammeko livenä kasvokkain vai netin välityksellä etänä, kohtaaminen ja aito yhdessä olo on merkityksellistä.

Myönnän kuitenkin, että on jopa hieman jännittävää nähdä osallistujat kevätkauden päätteeksi livenä. Osaammeko olla yhteisessä tilassa? Miltä tuntuu tanssia yhdessä, lähekkäin? Kuulemmeko tai näemmekö toisemme eri valossa? Jännittävää! Tapahtuipa kohtaaminen, taiteen tekeminen, tanssiminen livenä tai etänä, on suurta sydämen viisautta nähdä haasteiden ohi ja nauttia niistä hetkistä ja kokemuksista, joita tämä hetki näillä resursseilla meille tarjoaa. Paikkariippumattoman Taidekummin työ on näyttänyt minulle, että on mahdollista luoda aitoja taidehetkiä sekä synnyttää luottamuksellinen suhde osallistujien kanssa välimatkasta huolimatta. Niin se vain on; yhdessä olemme enemmän.

Taideystävä -toimintamallia on kehitetty yhdessä osallistujien kanssa. Kuva: Inka Hyvönen

Taide yhdistää

Tuomo Kangasmaa

Poikkeuksellisesta ajasta huolimatta olen Taidekummin tehtävässä voinut kohdata ihmisiä myös henkilökohtaisesti eikä tapaamisia ole tarvinnut jättää täysin etäyhteyksien varaan. Olen pyrkinyt yhdistämään parhaalla mahdollisella tavalla sekä etäyhteyksiä että lähityöskentelyä. Kahden mallin soveltaminen on myös tuonut esille uusia toiminnan malleja.

Ruututyöskentely ei tietysti korvaa kohtaamista fyysisessä ympäristössä, mutta toisaalta työskentely verkossa voi olla keskittyneempää ja rauhallisempaa kuin fyysisessä tilassa. Yksiköstä ja ajankohdasta riippuen samoissa tiloissa voi olla paljon ihmisiä ja erilaista toimintaa ja siten myös keskeytyksiä. Olen käyttänyt etäyhteyksiä tavatessani pienryhmiä ja suurempia ryhmiä. Tunnelma tapaamisissa on ollut hyvin samankaltainen ja joskus jopa läheisempi, kuin jos olisimme tavanneet esimerkiksi suuressa luokkahuoneessa. Olen huomannut, että etäyhteyden avulla voi säilyttää yhteyden ryhmiin ja pitää kiinni yhteistyön jatkuvuudesta silloin, kun läsnäolo paikan päällä ei ole mahdollista. Näen etätyöskentelyn tietyin varauksin mahdollisuutena ja resurssien laajentajana tulevaisuudessa, kun fyysisiin tapaamisiin liittyviä rajoituksia ei enää ole. Oulunkaaren alueella, jossa kuntien väliset etäisyydet ovat pitkät ja toiminta-alue laaja, voi hyvällä suunnitellulla ja etätyöskentelyllä saada työpanosta tehostettua, kun aika ei kulu matkustamiseen.

”Etäyhteyden avulla voi säilyttää yhteyden ryhmiin ja pitää kiinni yhteistyön jatkuvuudesta silloin, kun läsnäolo paikan päällä ei ole mahdollista.”

Työ Taidekummina on tavoitteellista, mutta pääpaino ei välttämättä ole saada aikaan taiteellista esitystä tai ulostuloa. Oleellisempaa on ymmärtää yhdessä taiteellisen työskentelyn taustalla olevia tapahtumia ja prosesseja. Usein taiteellisissa prosesseissa on yleisinhimillistä vuorovaikutusta; ihmisten välistä dialogia, ajatusten ja ideoiden vuoropuhelua sekä yhteistä haaveilua siitä mitä olla voisi.

Taideystävät

Tutustuessani eri yksiköiden toimintaan osallistuviin ihmisiin, opin myös tuntemaan niitä asioita, joista he ovat kiinnostuneita. Kehittelemme parhaillaan kolmen hengen tiimissä *Taideystävä*-konseptia. Mukana kehitystyössä on minun lisäkseni osallistujia Utajärven toimintakeskuksesta ja Iin työhönvalmennuskeskuksesta. Taideystävä syntyi siitä ajatuksesta, että Oulunkaaren laajalta alueelta löytyy ystävä jokaiselle. Omasta lähipiiristä ei välttämättä löydy juuri sellaista ystävää, kenen kanssa voi jakaa itselle tärkeät kiinnostuksen kohteet. Toisesta Oulunkaaren kolkasta sellainen ystävä voi kuitenkin löytyä. Tähän ajatukseen perustuen olen käynnistänyt pienen Taideystävä-pilottiprojektin, jossa teemme yhteistä musiikkia kahden paikkakunnan, Iin ja Utajärven välillä. Minä pilotin vetäjänä olen vieraillut molemmissa yksiköissä, mutta varsinainen musiikin tekeminen yhdessä on tehty toistaiseksi tukeutuen etäyhteyksiin. Yhteissoittoa emme ole vielä päässeet etäyhteyksillä kokeilemaan. Tutkimme parhaillaan löytyisikö meille sopiva tekninen ratkaisu etämusisointiin, joka helpottaisi yhteisen musiikin parissa työskentelyä.

Pilottiprojektissa on erityisen kiinnostavaa se, että tavoitteemme ovat sekä musiikillisessa yhteistyössä että itse työskentelymallissa. Olemme tiimissä jo huomanneet mallin soveltuvuuden laajemmalle kohderyhmälle. Etätyöskentely ei ole helpoin mahdollinen tapa tehdä yhteistä musiikkia, mutta muiden harrastusten kohdalla tilanne voi olla helpompi. Kun sanoitamme, sävellämme ja sovitamme musiikkia etäyhteyden välityksellä, on sanomattakin selvää, että mielemme liikkuu tulevaisuudessa, siinä hetkessä, kun pääsemme soittamaan kappaleen yhdessä ja esittämään sen laajemmalle ystäväjoukolle. Taide syntyy ihmistenvälisessä yhteydessä.

Miten päästä alkuun?

Tärkeintä etätyöskentelyssä on ylläpitää yhteyttä ihmisten välillä ja madaltaa kynnystä osallistua taidetoimintaan. Teknisiä ratkaisuja pohtiessa on hyvä muistaa, että yksikertaisuus on kaunista! Mitä yksinkertaisemmin keinoin yhteys saadaan luotua, sitä useammalle se on saavutettavaa.

Tekniikka toimii riittävän hyvin silloin, kun sen läsnäoloa ei työskentelyssä tarvitse ajatella. Toimintaa tulee siis myös suunnitella resurssien mukaan. Jos esimerkiksi yhteydet eivät ole riittävät vakaaseen videopuheluun, voisiko toimintaa toteuttaa lähikohtaamisten tukena esimerkiksi puhelimen välityksellä tai vaikka kirjeitse?

LÄHDE! TAITEESTA OSALLISUUTTA

Lähde! Taiteesta osallisuutta -hanke tarjoaa heikoimmassa asemassa oleville henkilöille mahdollisuuden osallisuuteen ja kulttuuriseen hyvinvointiin heidän työ- ja toimintakykynsä sekä hyvinvointinsa edistämiseksi. Hankkeella tavoitellaan taidelähtöisten menetelmien pysyvää juurtumista asiakkaiden sote-palvelupolkuja sekä tiiviimpää väylää kunnan muihin hyvinvointipalveluihin.

Hanke toimii kaikissa Oulunkaaren kuntayhtymän kunnissa (**Ii, Pudasjärvi, Simo, Utajärvi, Vaala**). Hanke alkoi 1.5.2020 ja päättyy 30.4.2023.

Hanketta rahoittavat Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus Euroopan sosiaalirahastosta (ESR), Oulunkaaren kuntayhtymä ja Iin kunta. Hankkeen päätoteuttajana toimii Oulunkaaren kuntayhtymä ja osatoteuttajana Iin kunnan Taidekeskus KulttuuriKauppila.

Hankkeen työpaketit suunnataan kohderyhmille, joiden osallisuuden ja kulttuurihyvinvoinnin toteutumiseen kaivataan uusia, esteettömiä toimintatapoja tai jotka ovat keskeisiä uusien toimintatapojen juurruttamisessa. Hankkeen pääkohderyhmiä ovat työikäiset (16–64-vuotiaat) **mielenterveyskuntoutujat, päihdekuntoutujat, sosiaalisen kuntoutuksen tarpeessa olevat työikäiset, maahanmuuttajat ja vammaiset sekä syrjäytymisvaarassa olevat nuoret** (16–29-vuotiaat). Lisäksi kohderyhmään kuuluvat osallisuutta ja kulttuurista hyvinvointia edistävät ammattilaiset sosiaali- ja terveyspalveluista, kuntasektorilta, taidealalta sekä kolmannelta sektorilta.

www.lahdetaide.fi

OULUNKAARI
Vipuvoimaa EU:lta 2014–2020
Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto
Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
IIN KUNTA
Ii-instituutti
KULTTUURIKAUPPILA